bilig
BAHAR 2013 / SAYI 65
259-284

XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Istabl-ı Âmirenin Gelir ve Giderleri ile İlgili Bir Değerlendirme

Zeynel Özlü*

Öz

Istabl-ı Âmire Osmanlılara Selçuklu ve Memluklu devletlerinden tevarüs etmiş Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar varlığını sürdüren önemli bir kurumdur. Kurum devlete ait hayvanların her türlü işleminden sorumlu olmuştur. 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nde paranın sürekli olarak değer kaybetmesi, uzun süren savaşlar vs. Osmanlı Devleti'ni bazı tedbirler almaya itmiştir. Bu durum Istabl-ı Âmire'nin gelir kalemlerine de yansımış ve Istabl-ı Âmire'de gelir-gider kalemleri arasında dengesizlikler meydana gelmiştir. Bu çerçevede Istabl-ı Âmire'nin bazı görevlilerinin maaşları için her yıl Darphâne-i Âmire'den verilen paradan kısıtlama yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Istabl-ı Âmire, Mîrahûr, Raht-ı Hümâyûn hazînesi, enflasyon, ahır, Sarayda tecdîd ve tamirât

Giriş

Istabl-ı Âmire (Hasahır) saraya ait hayvanların her türlü işlemine nezâret eden kurumdur. Teşkilat köken olarak Anadolu Selçuklu devletinden alınmış ve Memluklu devletinin "Istabl-ı Sultani" adı verilen teşkilatı ile birleştirlerek genişletilmiştir (Uzunçarşılı 1993:348). Kurum Fatih zamanında (M. 1478) basit bir teşkilat olarak işlevini sürdürürken zamanla büyümüştür. Mâlî işlerini görmek için bir kalem dairesi kurulmuş olup kâtip, rûznamçeci, rûznamçe halifesi, voynuk kâtibi vs. kişiler, bu kalemin memurları arasında bulunmaktadır (Uzunçarşılı 1988: 488).

* Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi - Gaziantep / Türkiye
zozlu@gantep.edu.tr

Osmanlı devletinin 19. yüzyılda siyasi bakımdan olduğu gibi ekonomik bakımdan da zayıf bir durumda bulunması devletin en önemli kurumlarından olan Istabl-ı Amire'nin de incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim gerek içerde gerekse de sınırlar aşılarak yapılan eşkıya te'dibi, savaş ve sefer durumu gibi olağanüstü durumlarda her türlü hayvan ihtiyacının karşılanması, hayvanların hazırlanması ve seferlerde gerekli katranın temini gibi hususlarda yetkili kurum Istabl-ı Amire'dir. Bu çerçevede kurumun yeterli ekonomik güce sahip olup olmadığının tespiti de büyük önem arz etmektedir.

Osmanlı sarayı ile ilgili birçok araştırma yayımlanmıştır. Fakat bunlar içerisinde Istabl-ı Âmire'nin gelir ve giderlerini inceleyen çalışmaların eksikliği hâlâ hissedilmektedir. Hazırladığımız bu çalışma 19. yüzyılın ilk yarısında Istabl-ı Âmire'nin gelir ve harcamalarını mikro düzeyde mercek altına alarak saray ahırına ait bütçenin kalemlerini, arşiv belgelerine dayalı olarak anlatan ilk bulguları içermektedir.

1. Istabl-ı Âmire

Osmanlı devletine ait hasahırlar belli bir mekânda olmayıp, İstanbul'da başta Topkapı Sarayı olmak üzere şehrin birçok yerinde (Özcan 1999: 204-206) ve İstanbul dışında bazı mekanlarda bulunmaktadır. Padişah hayvanlarının bulunduğu Hasahır Topkapı Sarayı'nın orta kapısından içeri girilince sol tarafta, baltacılar ocağının arka tarafındadır (Uzunçarşılı 1993:348). Hasahır olarak kullanılan diğer mekanlara örnek olarak Beylerbeyi sarayı içerisinde bulunan ve 243 ziralık birer alanda kurulan inek ve beygir ahırları (Göncü 2006: 87, Y.PRK. HH, 14/51'den naklen), Yerebatan'da bulunan kış ahırları, Ahırkapı civarında bulunan Şadırvan ahırları, Sakalar ahırı, Kadırga Limanı ahırları, araba bargirleri ahırları, Tersâne-i Âmire Divanhanesi ahırları, Dâver Paşa Kışla-yı Hümâyûnu ahırları ile İstanbul dışındaki Edirne ve Yanbolu ahırlarını örnek verebiliriz (Özlü 2009: 156).

Kurumda çalışan görevlilerin yoklama, tayin, azil ve emekliye ayrılmaları kurumun amiri olan Mîrahûr-ı Evvel'in arzıyla yapılmaktadır (Afyoncu 2005:142). Kuruma ait gelirler Enderûn-ı Hümâyûn Hazînesi'ne teslim edildiği zaman kurumda bulunan muhtelif kişilere yeni görev tevcihleri, post samur ve hil'at giyme merasimleri yapılmıştır. Nitekim her yıl Nevrûz'da pîşkeş tesliminde,[1] rikâb-ı hümâyûna rûy-ı mâl (yüz sürme) yapıldığında (*BOA, C. SM…,* 84/4217..) Istabl-ı Âmire-i Evvel ve sânî hizmetinde olan 12 kişiye mûtâd olarak sipâhilik ile çırağlık (*BOA, İE. SM..,* 25/2621./ *BOA, İE. SM..,* 30/3124./ *BOA, İE. SM..,* 28/2965) ve

dergâh-ı ali çavuşluğu tevcihi yapılmıştır (*BOA,İE.SM..,* 28/2965./ *BOA, İE. SM..,* 31/3228, Vesika 1, 2./ *BOA, C. SM*…, 84/4217.).

Kişiye tekâüdlük taltifi yapılacağı zaman da Mîrahûr-ı Evvel tarafından Saray'a arz yapılarak Padişah'ın hatt-ı hümâyûn ile 12 kişiye "sipâhilik ile çırağ" buyurması isteğinde bulunulmuş, bu kişilerin bağlı bulundukları ocaktan aldıkları maktularının da devam etmesi talebi iletilmiştir.[2] Emeklilik akçası olarak ödenecek maaşın Bursa Mizanı'ndan ödendiği anlaşılmaktadır (*BOA, İE. SM..,* 25/2621./ *BOA, İE. SM..,* 30/3124.). 1796 yılında 2 serrâc-ı has, 2 serrâc-ı sânî, 1 serbölük-i şadırvan, 1 serbölük-i ahur-ı küçük, 2 şâkird-i serrâc-ı has, 1 şâkird-i şadırvan, 2 şâkird-i mehter-i enderûn ve 1 şâkird-i ahur-ı küçük'e (9 N 1210, *BOA, C.SM..,* 168/8445), 1226/1811-1812 yılında da 12 kişiye *12'şer akçe ile* "sipâhilik ile çırağ"lık verilmiştir. Bu kişiler ise 2 serahur-ı has, 2 serrâc-ı sânî, 1 serbölük-i ahur-ı şadırvan, 1 serbölük-i ahur-ı küçük, 2 şâkird-i mehter-i enderûn, 3 şâkird-i ahur-ı şadırvan, 1 şâkird-i ahur-ı küçüktür (*BOA, C.SM..,* 47/2362.). Rikâb-ı hümâyun akçesi Enderun-ı Hümâyûn Hazînesi'ne teslim edildiği zaman ise Istabl-ı Âmire'de görev yapan Mîrahûr-ı Evvel Ağa'ya 1 adet post samur giydirilmiş buna karşılık Mîrahûr-ı Sânî Ağa, Başsilahşör Ağa, Mîrahûr-ı Evvel Ağa Kethüdası, Hasahır Kethüdası, Rûznamçeci, Serrâcin Kâtibi, Serrâcin Halifesi, Ocak Kaşıkçısı, Mîrahûr Ağa Kâtibi, Ahur-ı Sânî Kâtibi, Hasahır Halifesi, Hazîne-i Raht, Rahtvân-ı Has, Kürsidâr, Veznedâr-ı Ocak, Hasahır Sernalbandı, Hasahır Mehteri ve Hameleci'ye ise birer adet "hil'at" giyme töreni yapılmıştır (*BOA, C.SM..,* 123/6180).

2. Istabl-ı Âmire'nin Gelirleri

Istabl-ı Âmire'nin belli başlı gelir kaynakları 27 adet koru ve çeribaşılığın yıllık geliri, mûtâd olarak İnöz Memlehası emininden alınan bedeller, Arpa eminine yıllık olarak verilen bedel-i ta'yinât ve muayyenât-ı sâire, Istabl-ı Âmire tarafından her yıl ihale edilen çayır ve mesirelerin yıllık iltizam bedel ve icarları, koru ve çayır emvali tahsilinde ve voynukların celbinde vs. hizmet-i mübâşiriye olarak tahsil edilen paralar, Edirne ve tevâbii ahırlarının arpa, saman ve bedel-i maktu aidatı, Istabl-ı Âmire'nin bazı hademelerinin maaşları için her yıl Darbhâne-i Âmire'den alınan paralar ve Hazîne-i Âmire'den alınan elbise paraları vs.yi sayabiliriz (Istabl-ı Âmire masraf ve vâridâtını gösteren defterlerden tanzim ettirilen hulâsa defteri. *BOA, C.SM..*, 85/4265.). Kurumda bulunan hayvan sayılarının zaman zaman azalması nedeniyle bu ahırlara ocaklık olan kazaların daha az tayinât ödemeleri, seferler, eşkıya te'dibi, biniş-i hümâyûn ve göç-i hümâyûn gibi birçok alanda kullanılan hayvanların her zaman sağlam bir şekilde geriye iade edilmemesi Istabl-ı Âmire'ye alınan arpa, saman,

revgân-ı zeyt gibi besin maddelerinin vaktinde mubayaa edilmemesi, olası fiyat artışları[3] vs. unsurlar Istabl-ı Âmire masraflarının, gelirlerinden fazla olmasında etkili olmuştur (*BOA, HAT*, 111/4435.). Mesela Istabl-ı Âmire'nin 1248/1833 ve 1255/1840 yıllarındaki gelir ve giderlerine bakacak olursak; 1248 Zilhiccesi gurresinden (Nisan 1833) 49 yılı Zilhiccesi sonuna (Mayıs 1834) kadar 13 ay zarfında Arpa Emini Hacı Veli Ağa marifetiyle, arpa, saman, revgân-ı zeyt vs. masrafı olarak 2491 kise, mîrahûr-ı evvel ve sânî ile kapıcılar kethüdası, anbar ve çayır kâtiplerine aylık olarak 236 kise küsur 349,5 kuruş toplam 2727 kise akçe küsur 349,5 kuruş masraf yapılmıştır. Buna karşılık aynı dönemde irad, 1170 kise küsur 270,5 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi gelir-gider arasında 1557 kise küsur 79 kuruşluk bir fark bulunmaktadır (*BOA, HAT*, 619/30617.).

Istabl-ı Âmire'nin 1840 yılı gelir-gider dengesine bakacak olursak, yıllık masrafının 588164 akçe iken gelirinin 496046 akçe olduğu görülecektir. Bu dönemde gelir ve gider arasındaki dengesizliğin bir nedeni gelir kalemleri içerisinde kaydedilen Istabl-ı Âmire'nin bazı hademelerinin maaşları için her yıl Darbhâne-i Âmire'den alınan 76140 akçenin verilmemesidir (29 Z 1255).1840 yılı kalemleri içerisinde Istabl-ı Âmire'nin en büyük gelir kalemlerini sırasıyla arpa eminine yıllık olarak verilen bedel-i ta'yinât ve muayyenât-ı saire kalemi (50,40%), Edirne ve tevâbii ahırlarının arpa, saman ve bedel-i maktû aidatı (16,76%), 27 adet koru ve çeribaşılığın yıllık geliri (14,05%) ile koru ve çayır emvâli tahsilinde ve voynukların celbinde vs. hizmet-i mübâşiriye olarak tahsil edilen paralar (9,26%) oluşturmaktadır (*BOA,C.SM..*, 85/4265.).

Tablo 1. *Istabl-ı Âmire Varidâtı (BOA, C. SM..*,85/4265*)*

Istabl-ı Âmire'nin Vâridâtı	Vâridât/ Akçe	Vâridât/ %	Açıklama
27 adet koru ve çeribaşılıkların yıllık emvali	69714	14,05%	
İnöz Memlehası emininden tahsili mûtâd olan	200	0,04%	
Bedel-i ta'yinât ve muayyenât-ı saire mukabili olarak Arpa eminine yıllık olarak verilen	250000	50,40%	
Elbise parası olarak her yıl Hazîne-i Âmire'den alınan	7500	1,51%	
Istabl-ı Âmire tarafından her yıl ihale edilen çayır ve mesireliğin yıllık bedel-i iltizam ve icarâtı vs.	11256	2,27%	

Koru ve çayır emvali tahsilinde ve voynukların celbinde vs. hizmet-i mubaşiriye olarak her yıl tahsil edilen	45950	9,26%	
Edirne ve tevâbii ahırlarının arpa, saman ve bedel-i maktu aidatı	83150	16,76%	
Istabl-ı Âmire'nin bazı hademelerinin maaşları için her yıl Darbhâne-i Âmire'den alınan		0,00%	Bu para 76140 akçe olup paranın daha sonra Darbhâne-yi Âmire'den verilmemesi irade buyrulmuştur.
Kalemiyye olarak Istabl-ı Âmire rûznamçecisine	2020	0,41%	Istabl-ı Âmire masarifi ve Arpa Emini muhâsebesi rüyetinde tezayüd ve tenâkus kabul etmek üzere kalemiye ve harc-ı muhâsebe olarak Arpa emini tarafından Rûznamçeci vs.ye her yıl verilen akçenin sene-i sabıkı
Kalemiyye ve harc-ı muhâsebe olarak Rûznamçe Halifesine	5020	1,01%	
Harc-ı muhâsebe olarak Anbarbaşı kâtibine	800	0,16%	
Harc-ı muhâsebe olarak Başmuhâsebe'den Arpa kâtibine	3600	0,73%	
Mîrahûr-ı Evvel tarafından alınan	6500	1,31%	Mîrahûr-ı Evvel vs. tarafından her yıl avâid ve has bedeli olarak bazı yerlerden alınması mûtâd olan
Kapıcılar Kethüdası tarafından alınan	7880	1,59%	
Istabl-ı Âmire Rûznamçecisi tarafından alınan	36	0,01%	
Voynuk Kâtibi tarafından alınan	300	0,06%	
SÂbık Ahur Kethüdası tarafından alınan	2120	0,43%	
Toplam	496046	100,00%	

2.1. Istabl-ı Âmire Masraflarına Tahsis edilen Mukataalar: 1819 yılında Istabl-ı Âmire masraflarına 139 adet mukataa tahsis edilmiştir. Bunların toplam geliri 88.516.320 akçedir (23 L 1234).[4] Masrafların karşılanması ile ilgili işlemleri dolayısıyla mukataadan Istabl-ı Âmire'ye tahsis edilen paranın da tahsilini Arpa Emini yapmıştır. Masraflara tahsis edilen Halep'te bulunan resm-i kahve ve tevâbii mukataasının mâlikâne olarak işletildiği anlaşılmaktadır (*BOA, C. SM.*, 38/1925, Vesika 1, 2).

2.1.1. Mîrahûrların Sahip Olduğu Bazı Mukataalar: Mîrahûr olan kişiler sadece kendilerine verilen maaş ve tayinâtla yetinmemiş varlık seviyelerini yükseltmek için bir takım mukataa gelirlerine de sahip olmaya çalışmışlardır. Mesela Selânik ve tevabii iskelelerinin rüsumu duhan mukataası ber vech-i iştirak ve mâlîkane olarak Mîrahûr-ı Evvel Abdullah ve Rakka valisi Vezir Mustafa Paşa tarafından işletilmektedir (*BOA*, *Cevdet Mâlîye (C.ML),* 639/26253). Danişmendli Mukataası ortaklaşa ve mâlîkane olarak sâbık Mîrahûr-ı Sani Numan Bey tarafından (*BOA, C.ZB.,* 31/1516, Vesika 1, 2, 3, 4), Zülkadriyye Mukataası Mîrahûr-ı Evvel Hacı Halil Bey tarafından (*BOA, C.ML..,* 569/23282.), Masteki Mukataası Mîrahûr-ı Evvel Said Bey Efendi tarafından işletilmektedir (29 Z 1225).[5] Mîrahûr çocukları da babalarının izinde giderek zaman zaman muhtelif mukataaları mâlîkane üzere satın alıp, varlık seviyelerini yükseltmeye çalışmışlardır. Mesela Mîrahûr Mehmet Ağa'nın 3 oğlu iki farklı mukataayı bu şekilde satın almıştır (22-24 S 1246).[6]

2.2. Istabl-ı Âmire-i Evvel'e Bağlı Havâss-ı Hümâyûn Koruları: Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı havâss-ı hümâyûn koruları Hasahır'ın önemli gelir kaynaklarından birisidir. Bu korularda görev yapan korucular Istabl-ı Âmire'ye bağlı ayrı bir ocak halinde teşkilatlanmışlardır. Edirne'deki Ada Çayırı ve İstanbul etrafındaki çayırları koruyan korucular ise ayrı bir teşkilat olarak hizmet etmişlerdir. Her korunun otları biçildikten sonra, biçilen otlar bölgenin nalbant dükkanları ile hanlarında satılmakta ve elde edilen para Nevrûz'da diğer vergilerle beraber ceyb-i hümâyûn akçesi olarak (Uzunçarşılı 1988:498-500) Enderûn-ı Hümâyûn Hazînesi'ne teslim edilmektedir. Hasahıra verilen arpa ve çayırlardan biçilen otların maliye adına kontrolü, defterdarlık başmuhasebesinden tayin edilen bir katiple gerçekleştirilmiştir (Uzunçarşılı 1993: 348).

2.2.1. Voynuklar ve Koru-yı Hümâyûn: Osmanlı devletinin Rumeli coğrafyasında, askeri işler de dahil olmak üzere, bir çok konuda faydalandığı Hristiyan toplulukların başında voynuklar ve marteloslar gelmektedir. Voynuklar fetihten önce Balkanlar'da yaşayan toplulukların içinde bulunan küçük asilzadelerdir. Bunların bir kısmı, başlangıçta Osmanlı ordusunun savaşçı sınıfı arasında bulunmuş, hatta akıncılarla birlikte akınlara katılmışlardır. Voynuklar 17. yüzyılda fiili muhariplik görevinden uzaklaştırılarak atlara bakmak, atları ve arabaları sürmek, ordudaki bir kısım malzemeyi korumak gibi geri hizmetlere alınmışlardır (Gülsoy 2000:19-20). Sair zamanlarda ise Hasahır ve çayır hizmetinde kullanılmışlardır. Sefere gitmek için davet edilen voynuklara sefer voynukları, Istabl-ı Âmire'ye çayır biçmek ve hayvanları çayırlarda otlatmak için gelen voynuklara ise

çayır voynukları denmiştir. Çayır voynukları hizmete tırpanlarıyla beraber gelmişlerdir. Voynuklar bir voynuk sancakbeyi veya seraskerine bağlı olarak bir mıntıkada bulunmuşlardır (Uzunçarşılı 1988: 501-502). Seraskerlerin atanması Mirahur ağaları tarafından yapılmış kendilerine geliri yüksek olan timarlar verilmiştir. Bunların görevlerinin başında mevsimi geldiği zaman yeterli sayıda ve isteğe uygun şekilde sefer veya çayır voynuğunu toplayıp İstanbul'a görev başına gitmek gelmektedir. Voynuk teşkilatı içerisinde seraskerlerden sonra gelen subaylar pirimkür ve lagatorlar olup, yamaklar nöbetli voynuğa, voynuklar vilayetlerdeki lagatorlara, lagatorlar bölge seraskerine, seraskerler voynuk sancak beyine, sancak beyi de Büyük mirahura bağlı olarak görev yapmıştır. Voynuk teşkilatının en küçük birimi "gönder" veya "nize" olarak tanımlanmaktadır. Her gönderde zaman ve zemine göre 3, 4 veya 5 voynuk[7] bulunmuştur. Bunlardan sadece biri göreve gitmiş, diğerleri ise daha sonraki yıl gitmek üzere sıralarını beklemiştir. Sırasını bekleyen bu voynuklara da yamak adı verilmiştir (370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri II (937/1530) 2002: 8) [8]. Voynuk çeribaşıları ve Koru-yı Hümâyûn ağaları Istabl-ı Âmire'ye tâbi Kayıkçılar Ocağı'na bağlı olarak çalışmaktadır. Ocağın nazırı Mîrahûr-ı Evvel Ağa'dır. Çeri ve koru ağalarından taşrada oturanların mûtâd olarak Ceyb-i Hümâyûn Hazînesi'ne ve mal-ı mîrîleri için Hazîne'ye ödemeleri gereken bir meblağ bulunmaktadır. Ocağın orta malının her kesesi kanun gereğince 8 kuruş nema hesabıyla işletilmekte ve her keseden 1000 akçe nema elde edilmektedir. Elde edilen 8 kuruşun 4 kuruşu bütün ocaklıların rızası alınarak hamulecilere maaş olarak verilmekte geri kalan 4 kuruş ise "orta malına zam olunmak üzere Nazır-ı Ocağ-ı Mîrahûr-ı Evvel" tarafından tanzim edilmektedir (*BOA, C.SM..,* 66/3318, Vesika 1, 2). 1211 (1796/1797) yılında Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı voynukan katibi Osman her keseyi Kanun-ı Kadim'e aykırı olarak 10 kuruş nema ile rabt etmiş ve bu nemanın 1 kuruşunu kendisine, 5 kuruşunu hamulecilere maaş olarak tahsis etmişse de kanuna uygun davranmadığı için Saray'a şikayet edilmiştir (*BOA, C.SM..,* 66/3318, Vesika 1, 2).

Rumeli ve Anadolu'da bulunan hassa mîrî korular mûtâd olarak 3 yılda bir defa Istabl-ı Âmire Ocağı Rahtvân'ı tarafından yoklanıp tahrir edilmiştir. Yoklamanın yapılması için Mîrahûr-ı Evvel tarafından Saray'a arz yapılarak izin istenmektedir. Istabl-ı Âmire-i Evvel ve sânîye tâbi voynuk taifesinin yılda 18 yük akçe mâl-ı maktuaları bulunmaktadır (*BOA, İE..SM..,* 21/2206).

Istabl-ı Âmire-i Evvel ve sânîye tâbi 12 adet voynuk çeribaşısı bulunmaktadır. Bu çeribaşılar 1 yıllık aşâr-ı şer'iyye, rüsûmât-ı örfiyye, mal-ı mîrî ve avâid olarak Istabl-ı Âmire'ye toplam 30811,5 kuruş ödemektedirler. Bu

paranın 7500 kuruşu mevâcibe, 14616 kuruş 20 akçesi arpa eminlerine, 2610 kuruşu Hasahır Hazînesi'ne tahsis edilmektedir. Geri kalan 6085 kuruş 40 akçe ise mûtâd olarak Mîrahûr-ı Evvel tarafından verilen avâidat, harç ve bargir (beygir) vs. parası olarak tahsis edilmektedir. 30811,5 kuruşun yarısı olan 15405,5 kuruş 30 akçe peşin olarak, diğer yarısı ise rûz-ı hızırda tahsil edilmektedir. Paranın tahsil edilmesi için "kayıkçı mübaşir" tayin edilmektedir. Voynuk çeribaşıları mektup yazarak peşinatın (ödenmesi için) belirli bir vakit olmadığını, bu nedenle bazen erken bazen de biraz daha geç tahsil edildiğini (bazen Martta, bazen hasat zamanında) gündeme getirmişlerdir. Bunun üzerine peşinatın ödenme takvimi "marttan evvel ihraç olunacak mevaciblerden iki ay mukaddem (önce)" olarak belirlenmiş ve durum Saray'a arz edilmiştir (8 S 1216, *BOA, C.SM..,* 96/4805, Vesika 1, 2, 3). Istabl-ı Âmire'ye tâbi koru-yı hümâyûn ve çeribaşılık malları ocak kaidesi olarak her yıl Istabl-ı Âmire'ye alınan muhtelif malzemelerin karşılığı olarak belli kurallar dahilinde esnaflara tevzi edilmektedir. Koru-yı hümâyûn ve çeribaşılık gelirlerini saraçlar kâtibi tahsil etmekte ve esnaf arasında dağıtmaktadır (*BOA , C. SM.,* 132/6645, Vesika 1, 2, 3).

Istabl-ı Âmire hademesinin gelir ve giderleri 1249 yılı mart ayından itibaren mansure hazînesine nakledilmiştir. Bu çerçevede Istabl-ı Âmire'ye bağlı koru-yı hümâyûn ve voynuk timarlarının idaresi de Mansûre Hazînesi'ne bağlanmıştır. Yapılan bu işlem üzerine koru-yı hümâyûn ve voynuk timarlarının bedelleri ve diğer nitelikleri üzerinde tetkik yapılmış ve koru ve timarların toplam yıllık bedellerinin 706898,5 kuruş olduğu tespit edilmiştir. Bu miktara muhtelif masraflar ve zamlar da eklenince toplam yıllık bedel 908245,5 kuruşa ulaşmaktadır. Bu miktarın 1099323,5 kuruşunun Darbhâne-i Âmire'ye "karz-ı kadim" olduğu belirtilmiştir (18 N 1250).

2.2.2. Voynuk Timarları: Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı voynukların çeribaşıları timarlı olup, çeribaşı vefat ettiği zaman timarı belli kurallar dahilinde çocuğuna intikal edebilmiştir. Timarla ilgili bütün sorunların çözümünde (intikal, suistimal vs.) Mîrahûr-ı Evvel Ağa yetkilidir. Mesela voynuk çeribaşılarından (serasker) Ali Niğbolu Sancağı Lofca Nahiyesi'ne bağlı Serâduyan Köyü'nde 5030 akçe (½ hisse) timara sahipken, vefat edince devlete olan 5000 kuruş borcunu eda etmek koşuluyla yerine öz oğlu (tek çocuğu var) Ahmed Halis'in göreve getirilmesi için Mîrahûr-ı Evvel İsmail Zühdü tarafından saraya arz yapılmıştır (*BOA, C.SM..,* 49/2491).

2.2.3. Rikâbiyye-i Hümâyûn Caizesi/Ceyb-i Hümâyun Akçesi: Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı havâss-ı hümâyûn koruları gelirleri olarak belgelerde rikabiyye-i hümâyun caizesi veya ceyb-i hümayun akçesi isimleri geçmek-

tedir. Her iki isim altında hazîneye teslim edilen paraların aynı dönemde, aynı kaynaktan ve aynı miktarda ödenmesi ve akçenin tesliminde benzer taltiflerin yapılması ceyb-i hümayun akçesi ve rikabiyye-i hümâyûn akçesinin aynı kalemler olduğunu düşündürmektedir. "Ceyb-i hümâyûn-ı mehâbet-makrûn akçesi" "borca maktu'" olarak tahsil edilmektedir. Gelir miktarı (1174, 1177 ve 1185 yıllarında) 10 bin kuruş olarak gerçekleşmiş ve toplanan koru geliri Mîrahûr-ı Evvel Ağa tarafından Enderûn-ı Hümâyûn Hazînesi'ne teslim edilmiştir.[9]

Ceyb-i hümâyûn gelirinin toplanmasında bazen sorunlarla karşılaşılmıştır. Mesela Istabl-ı Âmire'ye bağlı havâss-ı hümâyûn korularından olan Filibe Korusu Ağası Mehmed devlete ödemesi gereken 1172-73 (1758-1760) yıllarına ait 10 bin kuruş ceyb-i hümâyûnu ödememiştir. Hatta Mehmed Ağa İstanbul'a gelip burada 4-5 aydan daha fazla kaldığı halde bu parayı ödemekten uzak durmuştur. Bunun üzerine Istabl-ı Âmire tarafından 1 kayıkçı mübâşir tayin edilerek 10 bin kuruşun Mehmed Ağa'nın kendisinden, şayet para hâlâ reayanın zimmetinde ise "reayadan mevcud olan terekeler" satışa çıkarılarak ödenmesi, ödenecek miktar, bu satış ile de karşılanamazsa Mehmed Ağa'nın kayıkçı mübâşir aracılığı ile İstanbul'a getirtilerek hesaba çekilmesi konusunda mîrahûr-ı evvel tarafından saraya arz yapılmıştır (*BOA, C.SM..,* 120/6026).

3. Istabl-ı Âmire'nin Giderleri

3.1. Istabl-ı Âmire Görevlilerinin Aylıkları: Mîrahûrluğa bağlı hizmet erbabının isim, künye ve maaşlarını içeren kayıtlar büyük mîrahûrun kalem dairesinde bulunmaktadır (Uzunçarşılı 1993: 348). Istabl-ı Âmire ile ilgili gelir, gider, maaş artırımı gibi önemli konular gündeme geldiğinde kethüda bey nezdinde defterdar efendi, mukataât nazırı efendi, zahire nazırı ve mîrahûr-ı evvel ağa bir araya gelerek konuyu çözüme kavuşturmaktadır. İlgili kişiler mevzu ile ilgili olarak gerektiğinde birkaç defa bir araya gelebilmektedir (*BOA, HAT,* 488/23966).

Istabl-ı Âmire mensuplarına aylık ödemesi yapılacağı zaman mîrahûr-ı evvel tarafından sultana hitaben bir arzuhal yazılmaktadır. Arzuhalde mîrahûr-ı evvel ağa ocak mensuplarının hangi dönem aylığının ödenmesini istiyorsa -"1111 (1699-1700) (senesi) reşen (üçüncü üç aylık) ve lezez (dördüncü üç aylık yani Şevval, Zilkade ve Zilhicce) mevacibleri ulufemiz"- onu belirtmektedir (16 B 1112).[10] 1189 (1775-1776) tarihli bir vesikada mîrahûr-ı evvel, mîrahûr-ı sânî ve dergâh-ı serşâhinciyânın yevmiyelerinin 150'şer akçe olduğu belirtilmiştir (*BOA, C. SM..,* 171/8598.). Mîrahûr-ı Sânî olanların maaşları Tırhala Sancağı'nda bulunan İnebeyler mukataası gelirinden ödenmektedir. 1816 yılında mukataanın ber-vech-i mâlîkane olarak 6 hissedar tarafından işletildiği tespit edilmiştir. Mukataa-

dan mîrahûr-ı sânîye yılda 344 kuruş 20 akçe maaş tahsis edilmektedir. 1816 yılına mahsuben de (mart başlangıcından Şubat sonuna kadar) aynı şekilde maaş ödemesi yapılmıştır (27 Ra 1231, *BOA, C. SM.,* 111/5580.). Mîrahûr Ağa'nın yıllık maaşı 1222 (1807-1808) yılında 630 kuruş iken (*BOA, Cevdet Dahiliye (C. DH..)*, 206/10267.), 1250 (1834/1835) yılında 625 kuruş (4 M 1251, *BOA, C. SM..,* 115/5791), 1255 yılında 60.000 akçe[11] olmuştur. Maaşın bu kadar değişiklik göstermesinin nedeni, XIX. yüzyıl başlarında, Osmanlı tarihinin en hızlı tağşiş ve enflasyon döneminin yaşanması ve XIX. yüzyılda paranın sürekli olarak değer kaybetmesidir (Pamuk 2003: 245).[12] Bu çerçevede insanların elindeki para sürekli olarak erimiş ve alım güçleri de azalmıştır.

Tablo 2. *Ahır Hademesinin 1221 yılı Zilhicce Ayı Maaşları (*1 M 1222, *BOA, C. DH..,* 206/10267*)*

Görevlinin Unvanı	Adedi	1 Kişinin Aylığı (Kuruş)	Toplam Aylık (Kuruş)
Mîrahûr Ağa	1	52,5	52,5
Sersâbân	1	20	20
Sâbân-ı Ahur	24	10	240
Serrâcân-ı Ahur	5	6	30
Serrâcbaşı	1	10	10
Sakabaşı	1	15	15
Sakayan	30	5	150
Yedekçibaşı	1	10	10
Yedekçiyân	20	6	120
Harbendebaşı	1	10	10
Harbende	20	5	100
Ahur Kâtibi	1	10	10
Ahur Kethüdası	1	10	10
Mekkareci	3	5	15
Bevvâbân-ı Ahur	1	5	5
Mezbereci	1	5	5
Nalbandbaşı	1	15	15
Nalband	6	10	60
Ahur Bölükbaşısı	1	10	10

Tablo 3. *Istabl-ı Âmire'de Görev Yapan Üst Düzey Görevlilerin Maaşları (29 Z 1255).*[13]

Istabl-ı Âmire'de Görev Yapan Üst Düzey Görevlilerin Maaşları		Açıklama
Mîrahûr-ı Evvelin maaş ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri/ Akçe	Arpa anbarından her ay 100 kile arpa, 50 kantar saman verilmektedir. Aylık geliri ortalama 11309,5 akçedir.
Maaş olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	60000	
Mûtâdiye olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	4500	
Maaş vs. olarak vâridâttan verilen	71212	
Toplam	135712	
Kapıcılar Kethüdasının maaş ve mûtâdiye-i saireleri	Yıllık geliri	Arpa anbarından her ay 75 kile arpa, 30 kantar saman verilmektedir. Aylık geliri ortalama 2602,5 akçedir.
Maaş olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	24000	
Vâridâttan verilen	7230	
Toplam	31230	
Mîrahûr-ı Sânînin maaş ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri	Arpa anbarından her ay 75 kile arpa, 30 kantar saman verilmektedir. Aylık geliri ortalama 3145 akçedir.
Maaş olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	36000	
Vâridâttan verilen	1750	
Toplam	37750	
Enderûn-ı Hümâyûn'dan çıkma Istabl-ı Âmire Kâtibi Mahmud Efendi'nin maaş, bedel ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri	
Maaş ve bedel ta'yinâtı olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	10420,5	
Mûtâdiye olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	7565	
Vâridâttan verilen	3858	
Toplam	21843,5	
Ba-hattı Hümâyûn Istabl-ı Âmire Kâtibi'ne tahsis buyrulan	12000	Ruz-ı Kasım girişinde 6000+ Rûz-ı Hızır girişinde 6000/ Aylık 1000 akçe
Kitâbet işlerinin idaresi sırasında Istabl-ı Âmire Kâtibi vekiline tahsis edilen	9843,5	Maaş 820 akçedir.
Enderûn-ı Hümâyûn'dan çıkma Istabl-ı Âmire Rûznamçecisi Raşid Bey'in maaş, bedel ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri	Maaş ortalama 962,5 akçe
Maaş ve bedel-i ta'yinâtı olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	2820,5	
Mûtâdiye olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	6030	
vâridâttan verilen	2701	
Toplam	11551,5	

Rûznamçe Halifesi Efendi'nin maaş, bedel ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri	Arpa anbarından her ay 50 kile arpa, 25 kantar saman verilmektedir. Aylık geliri ortalama 870 akçedir.
Maaş ve bedel ta'yinâtı olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	1730	
Mûtâdiye olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	2235	
vâridâttan verilen	6475	
Toplam	10440	
Anbarbaşı Kâtibi Efendi'nin maaş, bedel ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri	Arpa anbarından her ay 50 kile arpa, 25 kantar saman verilmektedir. Aylık geliri ortalama 582 akçedir.
Maaş ve bedel ta'yinâtı olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	5789	
Mûtâdiye olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilegeln	350	
vâridâttan verilen	850	
Toplam	6989	
Voynuk Kâtibi Efendi'nin maaş, bedel ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri	Aylık geliri ortalama 273 akçedir.
Bedel vs.olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	981	
Mûtâdiye olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	450	
vâridâttan verilen	1850	
Toplam	3281	
Arpa Kâtibi Efendi'nin maaş, bedel ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri	Aylık geliri ortalama 1246 akçedir.
Maaş olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	9000	
Mûtâdiye olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	2355	
vâridâttan verilen	3600	
Toplam	14955	
Ahur Kethüdası Ağa'nın bedel ve mûtâdiyeleri	Yıllık geliri	Aylık geliri ortalama 450 akçedir.
Bedel vs.olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilen	2161	
Mûtâdiye olarak Arpa Emini hesabına girmeden verilegelen	75	
vâridâttan verilen	3168	
Toplam	5404	
Çayır Kâtibi efendi'ye tahsis edilen gelir	Yıllık Geliri	
Çayır Kâtibi Efendi'nin Arpa Emini hesabına girmeden verilen maaşı	7200	Arpa anbarından her ay 7,5 kile arpa, 3,5 kantar saman verilmektedir. Aylık geliri ortalama 600 akçedir.
Genel Toplam	286356	

Tablo 4. *Istabl-ı Âmire'de Görev Yapan Hademelerin Maaşları / Akçe (29 Z 1255)*[14]

Hademelerin Aylık ve Yıllık Maaşları	Yıllık	Aylık	Açıklama
Enderûn-ı Hümâyûn vs. ashabına yıllık verilen bedelât	47250	3937,5	
Istabl-ı Âmire hademesine verilen maaş ve yıllık toplamı	170640	14220	Hademeye 10324 akçe maaş verilirken 3896 akçe zam yapılmış ve maaşları 14220 akçeye yükselmiştir.
Istabl-ı Âmire ve tebdil-i hümâyûn hademesinden başlangıçta çırağ buyrulan kişilere verilen aylık ve taksit olarak verilen maaşlar	62558		Bu miktarın 52446 akçesi aylık olarak 12294 akçesi ise iki taksit ile verilmektedir. Normalde 64740 akçe tutan maaş ve taksit bedelinin 2182 akçelik bölümünün de muhtelif nedenlerle mahlûl olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede Istabl-ı Âmire-i Evvel hademelik görevinde sadece 62558 akçelik bölümün işlevsel bir durumda bulunduğu, geri kalan 2182 akçelik bölümün ise yeni atamalar sonucunda işlev kazanacağı söylenebilir.
Istabl-ı Âmire hademesinin emekdarlarından olan bazı kişilerin yeniden çıraklığa tayin edilmesi ile maaşları	21360	1780	
Genel Toplam	301808		

Tablo 5. *Istabl-ı Âmire'de Görev Yapan Üst Düzey ve Hademe Görevlilerin Gelirlerinin Akçe Olarak Genel Dağılımı* (29 Z 1255)[15].

Apa Emini bulunanların hesabına girmeden her yıl verilen maaş vs.	160101,5	% 55,90
Arpa Emini bulunanların hesabına girmeden her yıl temettuattan verilen miktar	35000,5	% 12,20
Vâridâttan verilen miktar	91254	% 31,87
Toplam	286356	100
Istabl-ı Âmire'de Görev yapan Hademelerin Maaşları	301808	
Istabl-ı Âmire Görevlilerine Yapılan Toplam Maaş Ödemesi	588164	

3.2. Istabl-ı Âmire Mensuplarının Tekâüdiyye Giderleri: Çalışanlardan emekli olmak isteyenler saraya emeklilik gerekçesini belirten bir dilekçe vermişlerdir. Emeklilik gerekçesi, ihtiyaç duyulduğunda bazı kurumların görüşü alınarak sorgulanabilmektedir. Mesela kişi emeklilik gerekçesi olarak hasta olduğunu iddia ediyorsa doktorların başı olan Serettibbâ-i Hassa'nın görüşü alınmıştır. Hamid ve gayrı sancaklarda zeamete sahip olan Tebdil-i Ahur-ı Hassa İbrahim Ağa hasta ve ihtiyar olduğu için "beş buçuk nefer cebelü bedeliyye" ile emekliye ayrılmıştır. İbrahim Ağa tekâüdlüğünün devam etmesi için saraya tekrar arzuhal verince emeklilik halinin devamının uygun olup olmadığının tespiti için Seretibba-i Hassa Efendi'ye sevk edilerek tetkik yaptırılmıştır. Doktor raporu da İbrahim Ağa'nın lehine çıkınca emeklilik halinin devamı için Saray'a arz yapılmıştır (29 Z 1205, *BOA, HAT,* 201/10324).

3.3. Istabl-ı Âmire Mensuplarına Verilen Bazı Avâid: Arpa ve Otluk Emini'nin göreve tevcihleri sırasında Arpa ve Otluk Emini tarafından, hassa atlarının çayıra çıkartıldığı mevsim olan rûz-ı hızırdan 1 hafta önce "çayır muayenesi mevsiminde", salye olarak Şaban ortasında ve Ramazan ve Kurban Bayramı girdiğinde Istabl-ı Âmire'ye bağlı ketebe, hulefa, şâkirdân, zabitan, hademe vs. görevlilere mûtâd olarak avâid verilmektedir. Verilen avâidler Raht-ı Hümâyûn Hazînesi'nde bulunan "avâidat-ı muayyene defteri"ne de kaydedilmektedir. Böylelikle hangi görevlinin ne kadar avâid aldığı kaydedilerek ileriki zamanlarda meydana gelebilecek olası itirazların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Arpa Emini Mehmed Arif Efendi tarafından verilen takrirde eminlerin görev değişimi esnasında bazı görevlilerin aldıkları avâid miktarına zam istedikleri belirtilmişse de, bunun eminlere külfet olacağı belirtilerek reddedilmiş ayrıca avâid miktarının noksan veya fazla verilmeyerek miktarı ne kadar ise o kadar verilmesi istenmiştir (20 Ra 1232, *BOA, C. SM.*, 93/4666, Vesika 1, 2, 3).

Istablı Âmire hademelerinden olan hırfet ashabı ve şâkirdân dışında 142 kişiden oluşan gediklilere de senede 2 taksit halinde 60'şar kuruş verilmektedir. Bu çerçevede hademelere 1236'da rûz-ı hızır başlangıcında ilk taksit olarak toplam 8520 kuruş verilmiştir (15 Ş 1236, *BOA, C. SM.,* 69/3490.).

3.4. Istabl-ı Âmire Mensuplarına Verilen Yem (Arpa) Ta'yinâtı: Istabl-ı Âmire mensuplarından her birinin arpa ta'yinâtı bulunmaktadır. Arpa, Arpa Emini tarafından verilmektedir. Arpanın verilmesi için mîrahûr-ı evvel tarafından Saray'dan izin istenmektedir. Yem ta'yinâtı kişinin konumuna göre günde 1, 2, 3 veya 5 kere olabilmektedir. Raht-ı hümâyûn hazîne kitâbeti ile Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyûn'dan bazı kişiler yem ta-

yinâtının dışında tutulmuştur. Halbuki Raht-ı Hümâyûn Hazînesi'nin kitâbet işleri son derece yoğun olup, bu işi yapan kâtiplerin yem ta'yinâtının dışında tutulması onları mağdur etmiştir. Bunun üzerine hazîne kâtiplerine de emsalleri oranında günde 3 yem (arpa) ta'yinâtı verilmesi için Mîrahûr-ı Evvel tarafından Saray'a arz yapılmıştır 15 S 1221, *BOA, C. SM.*, 114/5738, Vesika 1, 2, 3). Bunun dışında Istabl-ı Âmire'nin bazı üst düzey görevlilerinin de yem ta'yinâtı bulunmaktadır. Mîrahûr-ı Evvel'in her ay 100 kile arpa, 50 kantar saman, kapıcılar kethüdası ve mîrahûr-ı sânînin her birinin aylık 75 kile arpa, 30 kantar saman, Rûznamçe Halifesi ve Anbarbaşı Kâtibi Efendinin her birinin her ay 50 kile arpa, 25 kantar saman ve Çayır Kâtibi Efendi'nin aylık 7,5 kile arpa, 3,5 kantar saman ta'yinâtı bulunmaktadır (29 Z 1255).[16]

Tablo 6. *Istabl-ı Âmire Mensuplarına Verilen Günlük Arpa Yem Ta'yinâtı* (15 S 1221, *BOA, C. SM.,* 114/5738, Vesika 1, 2, 3.).

Görevlinin Unvanı	Arpa ve Saman (Şair mea Kâh) Miktarı
Serrâcin-i Hassa Kâtibi Efendi	4
Kaşıkçı Efendi	2
Hasahır Kethüdası	3
Küçük Ahır Kethüda-yı Sânîsi	2
Rahtvân-ı Evvel	2
Rahtvân-ı Sânî	1

3.5. Istabl-ı Âmire'ye Arpa, Saman ve Revgân-ı zeyt Alımları: Istabl-ı Âmire'deki hayvanlar için zaman zaman arpa, saman, revgân-ı zeyt, nal, mıh, çivi gibi malzemeler mubayaa edilmiştir. Mubayaa işlemleri Arpa Emini tarafından yapılmaktadır (Tablo 7, 8).

3.6. Hayvanlara Ait Mühimmatta Yapılan Tecdîd ve Tamir: Hayvanların mühimmatı ile ilgili eksikliklerden kethüdalar sorumludur. Mesela şuturân-ı mîrîden olan hayvanların havudları veya diğer mühimmatı ile ilgili eksikliklerden şuturân kethüdaları sorumlu tutulmuştur. Eksiklikle ilgili bildirim yapıldıktan sonra arpa emini tarafından tamir ve tecdîd gerçekleştirilmektedir. Yalnız tamirden önce mutemed bir kişinin tamir ve tecdîd edilmesi istenen malzemelerle ilgili inceleme yapması sağlanarak olası suistimâllerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla "kayıkçı mübaşir" tayin edilmiş ve gerekli işlemlerin kethüdalar nezaretinde yapılması sağlanmıştır (*BOA , C. SM.*, 692/28353, Vesika 1, 2).

3.7. Ahırlarda Yapılan Tecdîd ve Tamir: Tamir veya tecdîd edilmesi gereken ahırlarla ilgili, ilkönce mîrahûr tarafından saraya arz yapılarak bilgi

verilmekte ve ilgili bölgede Hassa Mi'mârınca bir keşif yapılarak tamiratın başlatılması için izin istenmektedir (*BOA, C. SM*, 101/5083, Vesika 1, 2). Keşfin birkaç defa yapıldığı (keşf-i evvel vs.) anlaşılmaktadır. Keşif mimar ağa ve ona bağlı bazı hademeler tarafından gerçekleştirilmektedir (*BOA , C. DH..,* 8161, Vesika 1, 2. / *BOA , C. DH..,* 12538, Vesika 1, 2, 3, 4). Keşfe bazen Mimar ağa ile beraber Mîrahûr-ı Evvel de katılmakta ve tamir yapılacak yerleri bizzat incelemektedir.[17] Keşif yapıldıktan sonra tamir veya inşa yapılacak bölgede yapılacak işler için bir keşif defteri hazırlanmaktadır.[18] Yapılacak olası masraflardan bir kısmı peşin alınarak tamir ve tecdîde başlanmaktadır. Tamir ve tecdîd bittikten sonra mimar ağa tarafından, fazladan yapılan masraflarla ilgili dilekçe verilerek, fazla masrafların ödenmesi talep edilmektedir.[19]Bu nedenle tamirat bittikten sonra nereye ne kadar masraf yapıldığını gösteren müfredat[20] veya tamirât defteri hazırlanmaktadır. Tamirât defteri tamirâtı yapan müteahhid tarafından son olarak kontrol edildikten sonra ödeme yapılması için Başmuhâsebe veya Mâlîye Nezareti ve Meclis-i Vâlâ nezdinde gerekli işlemlerin yapılması sağlanmaktadır (*BOA, İ. MVL*, 436/ 19272, Vesika 1, 2).

Ahırlara yapılan masraflar keşf sonucu belirlenen masrafları aştığı zaman[21] veya tecdîd ve tamire tâbi tutulan bölümlerde işlemin tam olarak yapılıp yapılmadığı konusunda netlik sağlamak için (*BOA, C. SM.,* 128/6401, Vesika 1, 2) Sermimâran-ı Hassa tarafından, tamir yapılan kurumun zâbitânları ile görüşülerek yeniden keşif yapılmakta ve eksik bir şeyin olup olmadığı tespit edilmektedir.[22] Mesela Hasahır 1210'lu (1795-1796) yıllarda çökme tehlikesi geçirmiştir. Sokağının tavanları ve kurşunları altında olan tahtalar ve kirişleri uzun süreden beri tamir edilmemiş, tamir edildiğinde de fersude olan kurşunlarının tamir edilmesi yeterli görüldüğünden kurşunların altında olan tahtalar çürümüş hatta çivi bile tutmaz hale gelmiştir. Bu nedenle yağmur yağdığında hayvanları yerinde tutmak mümkün olmamakta hatta sokağın çökmesi bile olası gözükmektedir. Bu çerçevede ahırın bütününde bulunan sokakların tahtalarının yenilenmesi, kiriş, kurşun ve kiremitlerinin ise tecdîd ve tamir edilmesi elzem gözükmektedir. Bu nedenle Hasahır'ın keşfi Mimâr Ağa'ya havale edilmiş, Mimâr Ağa da Hasahır zâbitânı ile beraber bir keşif yapmıştır. Bu çerçevede bütün sokakların üzeri açılıp kötü olan kerestelerin değiştirilmesi, yukarı tavlaların tavanları ve sokakların tahtalarının yenilenmesi, bütün mefrûş kurşunların değiştirilmesine karar verilmiştir. Masraf olarak 41487 kuruş belirlenmişse de bu miktarın biraz aşılabileceği de ifade edilmiştir (23 Ra 1211, *BOA , C. SM.,* 18/936, Vesika 1, 2). Yine Şadırvan ahırlarından olan Enderûn-ı hümâyûn ağalarının atları ve sakaların beygirlerine özgü ahırların kiremitleri taklib olmuş, taş duvarı yıkılmış ve ahşap perdelerinin yenilenmesi için

alınacak kiremit, taş, kireç, kereste ve mismarın parası ile çalışacak amelelerin ücreti için keşif sonucu 2774 kuruş 15 pare meblağ belirlenmiş ve inşaattan sorumlu Mimâr-ı Hassa Ali Halife 2000 kuruşun verilmesi için saraya dilekçe vermesine rağmen, daha sonraları, yapılan inşaat için 1000 kuruşun yeterli olduğu anlaşılmış ve Başmuhâsebe'den 1000 kuruşun ödenmesi istenmiştir (26 Ra 1220, *BOA, C. SM..,* 75/3759).

Tamir ve tecdîd sonrası yapılan keşiflerde, keşif yapan kişiler masraflar konusunda şüpheye düştükleri zaman işi yapan ustaları baskı altına alarak gerçek masrafın ne kadar olduğunu öğrenmeye çalışmışlardır. Mesela Yeni Saray'da bulunan Kışlak-ı hümâyûn ahırları Süvari Âsâkir-i Hassa-i Şâhâne Alayı'na ait hayvanlara yetmediğinden Ahırkapı civarında bulunan Şadırvan ahırları Mirliva Saadetlü Reşid Paşa nezaretinde tamir ve tanzim edilmiştir. Tamirden sonra Reşit Paşa ve paşaya bağlı bazı kalfalar tamir yapılan bölgeye giderek yapılan tamiratı teftiş etmişler ve tamir masrafının 16400 küsur kuruş tuttuğu belirtilmesine rağmen, inşa faaliyetinde bulunan kalfalar sıkıştırılarak masraf 11.000 kuruşa düşürülmüştür (10 B 1255, *BOA , C. AS..,* 6772, Vesika 1,2,3,4).

Yapılan keşiflere her zaman sadık kalınmamış ve kurumsal ihtiyaca göre bazı eklemeler de yapılabilmiştir. Mesela Kaptanıderya Hasan Paşa, Aynalıkavak Sarayı'nda bulunan bazı kişilerle beraber sarayda bulunan kilitli ahır ve ahır odalarını inşa ve imar ettirmiş, fakat daha sonra bazı ahırlarda bulunan zahireler tahliye edilerek yeni yemlikler ve 18 oda daha inşa edilmiştir (5 N 1212, *BOA, C. SM..,* 43/2153, Vesika 1,2, bk. Tablo 7, 8).

3.8. Istabl-ı Âmire Masrafları ve Mîrî İçin Yapılan İndirimler: Osmanlı devleti bütün kurumlarında yaptığı gibi Istabl-ı Âmire için yaptığı masraflarda da mâlîyetlerin devlet lehine düşürülmesini sağlamıştır. 18. yüzyılda yapılan masraflarda genelde daha düşük indirimler uygulanmasına rağmen, 19. yüzyılda Osmanlı devletinin sosyal ve ekonomik sarsıntılar içerisine girmesi, ihtiyaçların artması, paranın değer kaybı ve hazînenin masrafları karşılayamaz hale gelmesi nedeniyle başlangıçta düşük oranlarda tutulan mîrî indirimlerinin 19. yüzyılda daha da artırılmasına neden olmuştur.

18. yüzyılda yapılan Istabl-ı Âmire masrafları genel olarak incelendiğinde devlet, yaptığı mubayaa veya hizmet alımlarında minimum % 0,08, maksimum % 9,78 oranında kesintiler yapmasına rağmen, yapılan kesinti oranları 19. yüzyılda minimum % 2,20 maksimum % 42,20'ye karşılık gelmektedir. Bu veriler de göstermektedir ki Osmanlı devleti mâlî gücü zayıfladıkça yapılan indirim yüzdelerini devlet lehine artırma yoluna gitmiştir.

Tablo 7. *18. Yüzyılda Mîrî İçin Yapılan Bazı İndirimler*

Masraf Yapılan Mekân	Toplam Masraf (kuruş)	Mîrî İçin Yapılan İndirim (kuruş)	Yapılan İndirim (%)	Tarih
Araba anbarı ve araba bargirleri ahırının tamîrî	174,5	14,5	8,31	18 S 1149 (28 Haziran 1736)[23]
Elçi için hazırlanan 80 katar şuturana arpa ve saman haraı vs masrafı	1900	16,5	0,87	17 Ra 1152 (24 Haziran 1739)[24]
Istabl-ı Âmire'nin 1154 yılı Muharrem ayı saman, arpa ve revgân-ı zeyt masrafı	22018,5	18,5	0,08	24 C 1154[25]
Istablı Âmire'de Hasahır'ın 1 aylık arpa, saman ve revgân-ı zeyt masrafı (nakl vs. masrfaları dahil)	36986 kuruş 58 akçe	986 kuruş 58 akçe	2,67	28 L 1172[26]
1175 yılı Muharrem'i başından sonun kadar arpa, saman ve revgân-ı zeyt masrafı	25842,5	342,5	1,33	19 Ca 1176[27]
Padişah taht-ı revanının muhafaza edildiği anbarın tamirâtı	640,5	40,5	6,32	15 R 1178[28]
Vezir Kaptanpaşa'nın Donanma-yı hümâyûn ile dönüşü esnasında Divanhâne-i Cedid'de bulunan mutfak, ahır vs nin tamir ve tecdîdi	5763,5	563,5	9,78	19 R 1191[29]

Tablo 8: *19. Yüzyılda Mîrî İçin Yapılan Bazı İndirimler*

Masraf Yapılan Mekân	Toplam Masraf (kuruş)	Mîrî İçin Yapılan İndirim (kuruş)	Yapılan İndirim (%)	Tarih
Istabl-ı Âmire-yi Sânî'ye bağlı Küçük Ahır'a bağlı Bostaniyân-ı Hassa'ya bir adet araba bargiri alımı	189	10	5,29	12 C 1220[30]
Valide Sultan hazretlerinin 6 adet araba bargirinin tecdidi	2115	115	5,44	19 M 1220[31]
Su dolaplarına 20 bargir satın alınması	5010	110	2,20	13 Ra 1232[32]
Ot Kayıkları İskelesi'nin tamir ve inşası	1027,5	127,5	12,41	23 L 1233[33]
Yerebatan'da bulunan Ahur-ı kebirler, kış ahırları, Enderûn ağaları, mîrahûr hazretlerine mahsus odalar, hademe daireleri, mihman, şair ve saman vs. anbarlarının tamir ve inşa masrafları	41270,5	1200	2,91	26 M 1241[34]
Mîrahûr-ı Sânî'ye giydirilen kürk bedeli	1500	200	13,33	15 C 1225[35]
Istablı Âmire'nin 1248/1832-33 yılına mahsuben arpa, saman ve revgân-ı zeyt masrafı (nakl vs. masrfaları dahil	1557 kise kuruş	357 kise kuruş	22,93	29 Z 1249[36]
Istabl-ı Âmire'nin 1247/1831-32 yılına özgü bazı masrafları	173 kise kuruş	73 kise kuruş	42,20	29 Z 1249[37]

4. Raht-ı Hümâyûn Hazinesi

Istabl-ı Âmire'ye ait muhtelif değerli malzemelerin bulunduğu hazîne raht-ı hümâyûn hazînesi (has ahır hazinesi) olarak adlandırılmaktadır. Hazînenin başında hazînedâr-ı evvel (hazînedarbaşı ağa) bulunmaktadır. Hasahır Hazînesi'nin Hazînedâr-ı Evvel'i bir başka göreve tayin edildiği zaman veya vefatı halinde[38] yerine ikinci hazînedâr, hazînedâr olarak tayin edilmiştir. Bu durumda hazîne içerisinde bulunan raht, bisât, mücevherât, zeri sâfî, sim matallâ, sade vs. eşyalar adet ve vezin olarak tek tek sayılarak yeni hazînedâra teslim edilmiştir. Devir teslim işlemine Muhâsebe-i evvel ve Mîrahûr-ı Evvel nezaret etmiştir. Hazînede bulunan malzemeler Baş-

muhâsebe ketebesinden yazıcı tayin edilen irad kâtibi tarafından bir deftere kaydedilmekte, daha sonra ise Defterdar Efendi tarafından, Mîrahûr-ı Evvel Ağa'nın mührü ile mühürlenmiş 1 adet mücelled defterin ekine telhis yapılarak Padişah'a arz edilmektedir. Padişah da bu vesikanın üst tarafına kendi hattı ile not düşerek gerekenlerin yapılmasını sağlamaktadır. Akabinde ise defter Başmuhâsebeye kaydedilerek saklanmakta, hazîneye de defterin bir sureti gönderilmektedir.[39]

Hazînedârın 1820 yılında 100 kuruş maaşla emekliye ayrıldıkları anlaşılmaktadır (29 Z 1235, *BOA, HAT,* 1319/51454).

Raht-ı Hümâyûn Hazînesi'nin kitâbet işleri son derece yoğun olup, bu nedenle hazînenin kitâbet işleri için de bir kâtip tayin edilmiştir. Istabl-ı Âmire mensuplarının ekserisine yem ta'yinâtı verilmesine rağmen hazîne kâtipleri yem ta'yinâtının dışında tutulmuşlardır. Bunun üzerine hazîne kâtiplerine de emsalleri oranında günde 3 yem (arpa maa saman) ta'yinâtı verilmesi için Mîrahûr-ı Evvel tarafından çalışma yapılmıştır (15 S 1221/4 Mayıs 1806, *BOA, C. SM.,* 114/5738, Vesika 1, 2, 3).

Hasahır Hazînesi'ne gönderilen materyaller Mîrahûr-ı Evvel tarafından teslim alınmakta ve bu materyaller hazîneye gelir olarak kaydedilmektedir. Hazînede bozulan, yıpranan raht, gaddâre, eğer, topuz, altın zincir ve abâyi gibi malzemelerden sökülen altın ve gümüşler tutanak halinde Darphâne-yi Âmire'ye ve Büyük Mîrahûr Ağa'ya teslim edilmektedir (14 Şevval 1099, *BOA, İE.SM.,* 17/1763). Hazîneye teslim edilen malzemelerle ilgili Mîrahûr-ı Evvel (Hacı Mustafa Bey) tarafından Rikâb-ı Hümâyûn'a arz yapılmakta ve teslim alınan eşyalar Başmuhâsebe'ye kaydedilmektedir. Eşyaların kaydedildiği defter ise Başmuhâsebe'de saklanmaktadır (2 Ca 1159, *BOA, C. SM..,* 78/3950).

Sonuç

Istabl-ı Âmire Osmanlı sarayına ait her türlü küçük ve büyükbaş hayvanın barındığı büyük ahır demektir. Bu kavram sadece saray dahilinde değil saray dışında devlete ait muhtelif hayvanların barındığı diğer ahırları da kapsamaktadır. Kurum bu hayvanların bakımı ve korunması yanında eşkıya takibi, savaş ve sefer gibi durumlarda da çeşitli ihtiyaçların karşılanmasında önemli işlevler üstlenmiştir. Bu nedenle kurumun ayakta durması çok önemlidir. Bununla beraber 19. yüzyılın ilk yarısında Istabl-ı Âmire'nin gelir ve gider kalemlerinin birbirine denkleşmediği görülmektedir. Bunun nedeni Istabl-ı Âmire mensuplarına hazîneden maaş olarak verilen bazı kalemlerin kesintiye uğraması ve Hasahır'a alınan bazı malzemelerin kış aylarında mübayaa edilmesi olarak gözükmektedir. Nitekim Osmanlı

Devleti'nin Istabl-ı Âmire için aldığı malzemelerin fiyatlarında önemli ölçüde kendi lehine indirimler (mîrî tenzil) yaptırması da bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Hasahır'ın en önemli gider kalemlerini, görevlilerin maaşları, hayvanlara alınan muhtelif malzemeler ve ahırlarda meydana gelen tamirât oluşturmaktadır. Başkentte Padişah'ın sarayında bulunan ve önemli bir ahır olan Hasahır'ın bile uzun süre bakımsız kalması ve Hicri 1210'lu (1795-1796) yıllarda çökme tehlikesi geçirmesi Istabl-ı Âmire'nin 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında içine girdiği gelir-gider dengesizliğinin somut göstergelerinden birisidir.

Saray'a hediye olarak gelen at ve eyer takımları ile padişaha özgü hayvan takımları Raht-ı Hümâyûn Hazînesi'ne gelir kaydedilerek burada muhafaza edilmektedir. Raht-ı Hümâyûn Hazînesi'nde tespit edilen malzemeler, Osmanlı padişahı ve devlet erkânının son derece zevkli olduğunu ve estetik hayvan takımları kullandığını göstermesi açısından da dikkate değer gözükmektedir.

Açıklamalar

[1] Başbakanlık Osmanlı Arşivi (*BOA),* İbnülemin Tasnifi Saray Mesalihi *(İE.SM.).,* 28/2965./ *BOA, İE. SM..,* 31/3228, Vesika 1, 2./*BOA, Cevdet Saray (C.SM*…), 84/4217../ *BOA, İE. SM..,* 28/2965.

[2] *BOA, C.SM..,* 47/2362./ *BOA, C.SM..,* 168/8445./ Ayrıca bk. 29 Z 1239 tarihli vesika. *BOA, Hattı Hümayun (HAT),* 628/31039.

[3] Mesela Ahmed Lütfi Efendi 19. yüzyılda Anadolu ordusunun durumu münasebetiyle İstanbul'da es'ar ve zahirenin fiyatının yükselmeye başladığını bu çerçevede halkın huzurunun bozulduğunu ifade ederek revgân-ı zeytin belirlenen narh çerçevesinde satılması gerektiği hususunda devlet tarafından tedbir alındığını belirtmektedir. Buna göre bakkallar tüccardan zeytinyağının kıyyesini 93 paraya alıp okkada 3 para ticaret zammı yaparak 96 paradan fazlaya satış yapmayacaktır (Ahmed Lütfi Efendi Tarihi 4-5 1999: 747).

[4] *BOA, C.SM..,* 177/8882. Erzurum ve tevâbii mukataası için tertip edilen 28 C 1130 (29 Mayıs 1718) tarihli tahvil için bk. *BOA, İbnül emin Tasnifi Saray Mesalihi, (İE.SM..),* 31/3258, Vesika 1, 2.

[5] Mîrâhûr-ı Evvel Said Bey Efendi Ordu-yu Hümayun'da iken vefat edince oğlu Ataullah Bey, babasının müşterek olarak uhdesinde olan Masteki Mukataası'nda bulunan hissesinin muaccele-i kadimesiyle birlikte kendisine verilmesi için saraya arz yapmıştır (29 Z 1225). *BOA, HAT,* 519/25357.

[6] Mukataa müzayede yöntemiyle 48925 kuruş muaccele ile Mîrâhûr-ı Evvel Mehmed Ağa'nın oğulları Salih Bey ve Mustafa Nureddin Bey üzerlerine mâlîkane olarak devredilmiştir. Bir diğer mukataa ise18500 kuruş muaccele ile her birine ½'şer hisse verilmek

üzere Mîrahûr-ı Evvel Mehmed Ağa'nın oğlu Ahmed Muhtar Bey ile Mehmet Ağa'nın hazînedar-ı mektubi halifelerinden Ahmet Nazif efendi ibni Hüseyin efendi tarafından devr alınmıştır. *BOA, C.ML..,* 5/178, Vesika 1, 2, 3, 4.

[7] III. Murat devrinde voynuk taifesinin bazen üçer bazen dörder neferi bir gönder olarak kabul edilmiştir. Sefer-i hümayun ve Istabl-ı Âmire hizmeti oldukça yılda birisi benevbet hizmet etmiştir (Akgündüz 1994: 523).

[8] 1530 yılında "Voynugân-ı Istabl-ı Âmire Livası"na bağlı olarak Sofya ve Niğbolu livalarında 6705 nefer voynuğun görev yaptığı tespit edilmiştir. (370 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri II (937/1530) 2002: 8)

[9] 1174 (1760-1761) yılına mahsub rikâbiyye-i hümâyûn caizesini Mîrahûr-ı Evvel Reşid İbrahim Ağa, (23 S 1175, *BOA, C.SM..,* 150/7536, Vesika 1,2.), 1177 yılı Ramazan (Mart-Nisan 1764) ayında yapılan ödemeyi Mîrahûr-ı Evvel Seyyid Ahmed Ağa (9 L 1177/11 Nisan 1764), (*BOA, C.SM..,* 103/5161), 1185 yılı mahsulünüde Mîrahûr-ı Evvel Abdullah Paşazade Abdüllatif Bey Enderûn-ı Hümâyûn Hazînesi'ne teslim etmiştir (2 M 1187i. *BOA, C.SM..,* 106/5329).

[10] *BOA, İE..SM..,*19/1920. Ayrıca Mîrahûr-ı Evvel Ali tarafından verilen bir mevacib defteri için bk. 1 Za 1113, *BOA, İE.SM.*, 19/1947.

[11] 120 akçenin 1 kuruşa karşılık geldiği düşünülürse maaşın yıllık 500 kuruşa tekabül ettiği düşünülebilir.

[12] Osmanlı kuruşunun 1740-1844 yılları arasında İngiliz Sterlini karşısındaki değer kaybı için bk. (Çakır 2001: 85-86).

[13] Istabl-ı Âmire masraf ve vâridâtını gösteren defterlerden tanzim ettirilen hulâsa defteri. *BOA, C.SM..*, 85/4265.

[14] Istabl-ı Âmire masraf ve vâridâtını gösteren defterlerden tanzim ettirilen hulâsa defteri. *BOA, C.SM..*, 85/4265.

[15] Istabl-ı Âmire masraf ve vâridâtını gösteren defterlerden tanzim ettirilen hulâsa defteri. *BOA, C.SM..,* 85/4265.

[16] Istabl-ı Âmire masraf ve vâridâtını gösteren defterlerden tanzim ettirilen hulâsa defteri. *BOA, C.SM..*, 85/4265.

[17] Mesela Şadırvan ahırlarında yapılan keşif sonunda ahırın sokağı, bazı duvarları ve yemliklerinin zamanla yıprandığı tespit edilmiş ve tahmini masrafı 1431,5 kuruş olarak belirlenmiştir (24 M 1150). *BOA, C. SM,* 124/6213.

[18] Tazıcılar Ahırı'nın tamîrî için bk. 19 S 1277, *BOA, İrade Meclis-i Vala (İ. MVL)*, 436/19272, Vesika 1, 2.

[19] Bk. 4 Za 1240 tarihli vesika. *BOA , C. DH..,* 8161, Vesika 1, 2. / bk.26 M 1241 tarihli vesika. *BOA, C. DH..,* 12538, Vesika 1, 2, 3, 4./ Bk. 25 N 1222 tarihli vesika. *BOA, C..ML.,* 64/2944, Vesika 1, 2.

[20] Bk. 28 Ca 1113 (31 Ekim 1701) tarihli vesika. *BOA, İE.SM.,* 18/1829.

[21] Maltepe Hastanesi ile Davud Paşa Kışlası'na ait süvari ahırlarının tamir ve tecdîdi için bk. 27 Z 1263, *BOA, İ. MVL*, 110/2533.

[22] Araba anbarı ve araba bargirleri ahırının tamîrî için bk. 18 S 1149/28 Haziran 1736, *BOA, C. SM*, 101/5083, Vesika 1, 2.

[23] *BOA, C. SM..,* 101/5083, Vesika 1, 2.

[24] *BOA, C. SM..,* 139/6987.

[25] *BOA , C. SM.,* 111/ 5562, Vesika 1, 2, 3.

[26] *BOA , C. SM.,* 13/692, Vesika 1, 2, 3.

[27] *BOA, C. SM.,* 8/392, Vesika 1, 2, 3, 4.

[28] *BOA, C. SM.,* 128/6401, Vesika 1, 2.

[29] *BOA, Cevdet Bahriye (C.BH..),* 258/11958.

[30] *BOA, C.SM..,* 163/8194, Vesika 1, 2.

[31] *BOA, C.SM..,* 98/4901, Vesika 1, 2, 3.

[32] *BOA, C.SM..,* 131/6554, Vesika 1, 2.

[33] *BOA, Cevdet Belediye (C. BLD..),* 3112.

[34] *BOA, C. DH.,* 12538, Vesika 1, 2, 3, 4.

[35] *BOA, C. DH..,* 118/5896.

[36] *BOA, HAT,* 619/30617.

[37] *BOA, HAT,* 619/30617.

[38] *BOA, HAT,* 1319/51454./Ayrıca bk. 29 Z 1211 (25 Haziran 1797) tarihli vesika. *BOA, HAT,* 111/4416. Çırağ, çırak, talebe ve tekaüde ayrılmış kişiler için kullanılmış bir ifadedir.

[39] Mesela raht-ı hümâyûn hazînedârı Osman Ağa ölünce yerine ikinci hazînedâr Ali Ağa tayin edilmiş ve devir teslim işlemleri için muhâsebe-yi evvel Numan Efendi, İrad katibi olarak da Arif Efendi görev yapmıştır. Dönemin Mîrahûr-ı Evvel'i ise Ali Bey'dir (29 Z 1235/7 Ekim 1820, *BOA, HAT*, 1319/51454).

Kaynaklar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Cevdet-Askeriye (*C. AS..),* 6772.

Cevdet-Bahriye (*C.BH..),* 258/11958.

Cevdet-Belediye (*C. BLD..),* 3112.

Cevdet- Dahiliye (*C. DH..),* 118/5896, 206/10267, 8161,12538.

Cevdet- Maliye (*C.ML..),* 5/178, 64/2944, 569/23282, 639/26253.

Cevdet-Saray (*C.SM..),* 8/392, 13/692, 18/936, 38/1925, 43/2153, 47/2362, 49/2491, 66/3318, 69/3490, 75/3759, 78/3950, 84/4217, 85/4265, 89/4457, 93/4666, 96/4805, 98/4901, 101/5083, 103/5161, 106/5329,

111/5562, 111/5580, 114/5738, 115/5791, 120/6026, 123/6180, 124/6213, 128/6401, 131/6554, 132/6645, 139/6987, 150/7536, 163/8194, 168/8445, 171/8598, 177/8882, 692/28353.

Cevdet- Zabtiye (*C.ZB.),* 31/1516.

Hatt-ı Hümayun (*HAT),* 111/4416, 111/4435, 201/10324, 488/23966, 519/25357, 619/30617, 628/31039, 1319/51454.

İbnülemin Tasnifi Saray Mesalihi (*İE.SM.),*17/1763, 18/1829, 19/1947, 21/2206, 25/2621, 28/2965, 30/3124, 30/3133, 31/3258.

İrade, Meclis-i Vâlâ (*İ. MVL)*, 110/2533, 436/ 19272.

Diğer Kaynaklar

370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri II (937/1530) Dizin ve Tıpkı Basım. (2002). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını.

Afyoncu, Erhan (2005). "Mirahur". *DİA*, C. 30: 141-143.

Ahmed Lütfi Efendi (1999). *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi.* Yeni Yazıya Aktaran, Yücel Demirel, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.

Akgündüz, Ahmed (1994). *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*. C. 8, İstanbul: OSAV.

Çakır, Coşkun (2001). *Osmanlı Mâlîyesi.* İstanbul: Küre Yayınları.

Devellioğlu, Ferit (1962). *Osmanlıca-Türkçe Lügat*. Ankara: Doğuş Matbaası.

Göncü, Tuncay Cengiz (2006). *Beylerbeyi Sarayının İnşa Süreci, Teşkilatı ve Kullanımı.* İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gülsoy, Ufuk (2000). *Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni*. İstanbul: Simurg Yayınevi.

Özcan, Abdülkadir (1999). "Istabl". *DİA*, XIX: 203-206.

Özlü, Zeynel (2009). "Istabl-ı Amire'de (Has Ahır) Bulunan Hayvanlar ve Beslenmeleri Üzerine Notlar". *Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıflar Dergisi* 32: 155-172.

Pamuk, Şevket (2003). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988). *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*. Ankara: TTK.

_____, (1993). "Mirahur". *İA*, C. 8: 347-350.

bilig
SPRING 2013 / NUMBER 65
259-284

An Assessment of the Revenue and Expenditure of the Imperial Stables in the First Half of the Nineteenth Century

Zeynel Özlü*

Abstract

The Imperial Stables, which had their roots in the Seljuk and Mamluk states, were responsible for all procedures related to the animals owned by the Ottoman State. In the early 19th century, the steady devaluation of the currency and long-lasting wars impelled the Ottoman Empire to take some preventive measures. These measures also had repercussions on the Stables' revenue entries, and a discrepancy occured between revenue and expenditure components, which also resulted in the reduction of the salary of some employees of the Stables.

Keywords

The Imperial Stables, Master of the Horse, Treasury of the Imperial Stables, inflation, stable, renewals and repairs in the Palace

* Assoc. Prof. Dr., Gaziantep University, Faculty of Science and Letters, Department of History - Gaziantep / Türkiye
zozlu@gantep.edu.tr

билиг
Весна 2013 / Выпуск 65
259-284

Анализ доходов и расходов дворцовой конюшни в первой половине XIX века

Зейнел Озлю*

Аннотация

Дворцовая конюшня является важным государственным учреждением, унаследованным государствами Сельджуков и Мамлюков Османской империи и существовавшим вплоть до ее распада. Это учреждение было ответственно за уход за всеми видами животных, принадлежащих государству. Непрерывное обесценивание денег, длительные войны и др. в первой половине XIX века в Османской империи вынудили ее принять некоторые меры. Эта ситуация отразилась и на статье доходов дворцовой конюшни, в результате чего возник дисбаланс между статьями доходов и расходов. В рамках этого было введено сокращение заработной платы некоторых работников дворцовой конюшни, выделяемой монетным двором.

Ключевые слова

дворцовая конюшня, руководитель дворцовой конюшни, казна, инфляция, конюшня, дворцовый ремонт и обновление

* Доц. док., университет Газиантеп, факультет естествознания и литературы, кафедра истории - Газиантеп / Турция
zozlu@gantep.edu.tr